

V.

Lidt til det 16de Aarhundredes Salmehistorie.

Ved *Holger Fr. Rørdam.*

I Brandts og Helvegs bekjendte Værk »Den danske Psalmedigtning« nævnes tvende Salmeforfattere fra det 16de Aarhundrede, om hvilke Udgiverne af det nævnte Værk ikke have kunnet meddele nogen Oplysning, den ene betegnes D. Jacob Matthias Strobios og den anden Johannes Trugelli. Da jeg mener at kunne paavise, hvem i alt Fald den ene af de nævnte Mænd har været,

antager jeg, at en lille Meddelelse derom ikke vil savne Interesse.

Navnet Strobios, der sikkert er en Latinisering af Stroby (ved Kjøge), forekommer ellers kun som Tillægsnavn for Sjælands Biskop Dr. Povl Madsen, der døde 1590. Det ligger da nær at spørge, om han ikke har haft en Broder af Navnet Jacob, om hvem det kunde antages, at han har været Salmedigter. Og ganske rigtig findes en saadan, da det er bekjendt, at Hr. Jacob Madsen, der var Præst i Falsterbo og Skanør samt Besidder af et Vikariat i Lund, og som døde ved Aaret 1576, var en Broder til Biskoppen¹⁾. Doctor har han ikke været, som han betegnes i »Den d. Psalmedigtn.« I, Biogr. S. 7, men D. foran hans Navn betyder Dominus, der var Præstetitelen. Mod Antagelsen, om at Hr. Jacob Madsen er Salmedigteren, kunde maaske indvendes, at to af de Salmer, som i Hans Thomesens Samling anføres under hans Navn, allerede findes i Malmø-Salmebogen fra 1533; til disse kan Biskop Povl Madsens Broder ganske vist ikke være Forfatter, saa i den Henseende maa Hans Thomesen vistnok have taget fejl; men det har han da ogsaa gjort paa andre Punkter i sine Forfatterangivelser, som naar han tilskriver Ejler Hardenberg Salmen: O Herre Gud benaade mig, skjønt den allerede findes i Rostokkersalmebogen fra 1529. Regne vi imidlertid de to ovennævnte ældre Salmer fra, kan Hr. Jacob Madsen Strobios godt være Forfatter til de øvrige, der haves under hans Navn.

Den anden Forfatter, som jeg ovenfor nævnte, Johannes Trugelli, er det vanskeligere at skaffe Oplysninger om. Imidlertid kan det dog bemærkes, at der findes en Skribent i det 16de Aarhundrede, som det synes af samme Navn, hvilken jeg her, men rigtignok ikke uden megen Tvivl, vilde pege paa. Jeg blev opmærksom paa ham, da jeg

¹⁾ Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. II, 455. Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne II, 193. Lyskander, Script. Dan. min Udg., S. 315.

for kort Tid siden hos en Antikvar i Odense kom i Besiddelse af et Skrift, der vist er en stor Sjældenhed ¹⁾, og som har til Titel:

Om de Hellige Engle, Om Dieffuelen, Oc om Menniskens Siæl. Tre skjøne Predicken, med Høylærde Herris Philippi Melanthonis Definition oc Forklaring. Predickede af M. Sebastiano Frøschel, Euangelij Tienere i Wittenberg. Fordansket aff Jens Truelsen, Hæmnense. Prentet i Kiøbenhaffn, aff Matz Winggaard. 1593. (8vo. Tilegnet Sten Brahe til Næsby Gaard, Hovedsmand paa Kallundborg).

Denne Jens Truelsen anføres hos Lyskander og vistnok paa hans Autoritet ogsaa af Bartholin og Worm som Præst i Hemmen i Skaane, og Lyskander giver ham den glimrende Lovtale, hvormed han gjerne omtaler sine Forfattere, og som den ovenfor nævnte Jacobus Matthiæ Strobios ogsaa faar i rigeligt Maal af ham. Ved Angivelsen af Stedet, hvor Jens Truelsen skal have været Præst, er imidlertid den Hage, at et Kirkesogn af Navnet Hemmen ikke findes i Skaane. Det Tillæg: Hæmnensis, som Forfatteren selv bruger, betegner efter den Tids Skik hans Fødested og ingenlunde det Sted, hvor han var Præst. Desuden er der Omstændigheder, der langt snarere tale for, at han har haft sin Virkeplads i Sjælland end i Skaane, nemlig ikke blot at Skriftet er tilegnet Lensmanden paa Kallundborg Slot, men ogsaa at der i Skriftet findes et Digt af Præsten i Rørby ved Kallundborg, og endelig, hvad der er det mest afgjørende, at Jens Truelsen i de Ord, han i Tilegnelsen henvender til Sten Brahe, siger, at han har dediceret ham Skriftet, »at jeg i saa Maade kunde bevise nogen Taknemmeligheds Tegn imod E. V. for mange Velgjerninger, som Ed. Velb. beviste imod mig fattige Person,

¹⁾ Saa vidt jeg kan se, findes Skriftet ikke nævnt i Bruuns Bibliotheca Danica.

saa og imod den ganske By og Menighed, der i nu for elleve Aar forleden havde dette Kallundborg Slot udi Forlening« osv. Heraf synes klart at fremgaa, at Jens Truelssen har boet i Kallundborg. Vi kjende dog ingen Præst her af dette Navn; imidlertid viser Skriftet, at Udgiveren har været en studeret Mand, i hvad Stilling han end har været. At han nu kunde være Salmedigteren Johannes Trugelli maa vel anses som noget tvilsomt, især hvis den »christelige Vise«, som tillægges denne, allerede findes i Tillæget til Salmebogen af 1553. Imidlertid har jeg dog villet pege paa ham, om maaske nogen anden kunde fremskaffe fyldigere Oplysning om ham. Og som Vidnesbyrd om, at den Jens Truelssen, hvem vi skyldte ovennævnte Skrift, ikke heller ganske har manglet poetisk Gave, skal jeg anføre endnu nogle Ytringer af hans Tilskrift til Sten Brahe: »Nu er min ydmyge og underdanige Bøn og Begjæring til E. V., at I denne lille Bog ikke vilde forsmaa eller foragte, men gunstelig for en Nyaarsgave og ydmyg Foræring til det 1593 Aars Indgang af mig annamme, endog min Evne og Formue ikke er saa, at jeg kan forære E. V. med andre verdslig Skjænk eller Klenod. Dat pyra, dat poma, cui non sunt grandia dona. Det er:

„De skencke bort eble oc pærer smaa,
 Som icke bedre haffue,
 Naar de kunde bedre skenck formaau,
 Saa sende de større gaffue“.

Dette er i alt Fald et ganske net lille Vers. For nu at tage med, hvad Bogen indeholder af gudelig Poesi, skal jeg ogsaa anføre det Digt, hvormed Forfatterens Ven, Præsten i Rørby, ledsagede Skriftet; thi heller ikke dette hører til det ringeste af hvad man har af den Slags fra hin Tid, og det giver i en kort Sum en ganske heldig Oversigt over hele Skriftets Indhold.

Til den Christne Læsere.

Du Christne Læsere giff act der paa,
 Huor i din Salighed monne staa,

Som er, at du din Daab vil acte,
I all din Liffs tid den betracte.
Først tuil ey paa, der du bleff døbt,
Ansa dig JESus, som dig haffuer kiøbt;
Hand gaff din Daab Krafft vden meen,
At du bleffst tolt aff Synden reen.
En hellig Engel hand dig monne giffue,
Der dig skal vocte oc hos dig bliffue,
Det gjør den Engel ocsaa met glæde,
Oc altid er hos dig til stæde.
Hand vaager oc vocter paa dig altid,
Ledsager oc beskermer dig met flid.
Det kantu klarlig vist befinde,
Huad heller du vendis vde eller inde.
Saa mængen Fare dig tit kand møde,
Der met dig Satan acter at øde;
Men Engelen er der hos paa stand,
At Satan sit spil ey driffue kand.
Den Engel monne Satan bortiage,
Fryct Gud, saa skeer det alle dine Dage.
Vist gjør den Fiende sig stor vmag
Oc stunder der effter Nat oc Dag,
At hand oss alle forderffue kand,
Vnge oc Gamle, Quinde oc Mand.
Staar hannom imod i Troen faste,
At i paa Gud eders Omhu kaste.
Paa egen mact i eder ey formaste,
Saadant monne Gud i Skriffen laste.
Den Fiende kunde wi ey giøre modstand,
Thi Verdens Første saa kaldis hand,
Der hand bleff skabt, stod høyt i flor,
Lig andre Engle hellig oc stor.
Men der hand sette sig op mod Gud,
Gaff Michael offuer ham saadant Bud,
At hand skulde vere en Aand saa leed,
Der alle maa grwe oc skelffue ved,
Bleff saa forkast fra HERrens samfund,
Aff Himmelen i den dybe Affgrund,

Huor hand skall bliffue i megen wro,
 I Himmelen er ham formeent at bo,
 Er derfor nu baade galen oc vred,
 Oc bliffuer Guds Børn saa gram oc leed,
 Oss at forraske er i hans act,
 Huor til hand haffuer dog ingen mact.
 Thi Christus, vor Konge oc Herre kier,
 Er hoss sine Vdualde fiern oc nær,
 Vil frelse oss aff Syndens nød,
 Oc giøre oss salige effter vor Død,
 Lad du derfor GVs sendinge Bud,
 Som fra Gud sendis af Himmelen vd,
 Hos dig altid haffue rum oc platz,
 Saa maattu frijt sige Satan Tratz.
 Dit Sind oc Siel lad villig vere,
 Altid at tiene din Gud oc HErre,
 Lad Hierte oc Siel bede flittelig,
 Dog Legomet er forsømmelig,
 I Døden skillis Legom oc Siæl,
 Tro dog de samlis igien fuld vel,
 Ved JEsu Christi Allmectige krafft,
 Der til haffuer hand nock æffne oc mact,
 Guds Børn at føre met Siæl oc Krop,
 Fra dette Elende til Himmelen op,
 At haffue oc nyde der euig Ro,
 Oc hos Gud euig i glæden bo.
 Lad saadant dig til Hierte gaa,
 Din Salighed vocte du altid paa,
 Der til raadis du i denne Skriff,
 Som maa vel kaldis en hellig Dict.
 Lad Guds Engle altid hos dig bliffue,
 Den Stund du est endnu i Liffue,
 Saa skal Dieffuelen bort fra dig vige,
 Din Siæl skal nyde Himmerigis rige.
 Sligt monne dig denne lille Bog lære,
 Din Manual lad hende stedse vere.
 Her met vil jeg nu ende min Tale,
 Den Christne Læsere Gud befale,

Hand vnde oss alle at leffue saa,
 At wi kunde Himmerigis glæde faa.

Jacob Seffrinsøn,
 Præst vdi Røerby Sogn.

Ved for en Del Aar siden at gjennemgaa nogle gamle Papirer i Geheimarkivet, traf jeg i Samlingen »Sverige Reg. 14, Nr. 163 b.« et trykt Patent fra Kong Hans's Tid, bag paa hvilket er klæbet et Blad med Salmevers ledsagede af Noder ¹⁾. Meget deraf var fortæret af Tidens Tand; men jeg læste dog følgende:

O Christe, som er allenne
 myt hob och al myn trøst,
 thu est Gudtz ord thet renne,
 som borttagher all syndtzens brøst,
 thet er och wist,
 thu kannt mig thet forhwerue,
 att ieg maa hymmerig ærffue,
 min glede och all myn løsth.

Helleond, o Herre,
 wdaff thyn guddoms macht
 kan thw all sandhed lære,
 som Christus haffuer sagd.
 altt mett thyn kraffth,
 men ieg er her elende.
 O leer meg hannwm reett att kiende,
 aff all myn hwff och acht.

Amen.

Det var mig klart, at det ikke var nogen Sang fra den katholske Tid, men en af de kraftige evangeliske

¹⁾ Smlgn. Aarsberetning fra det st. Kgl. Bibl. II, 352, hvor der dog mindre korrekt er sagt, at Salmeversene ere skrevne »paa Bagsiden« af Patentet fra 1507, hvorved der kunde vækkes Formodning om, at de vare omtrent samtidige med dette. De ere derimod skrevne paa et særligt Blad, der er klæbet bag paa Patentet for at gjøre dettes skrøbelige Papir fastere.

Salmer, der samlede den første lutherske Menighed her i Landet, og derpaa tydede ogsaa Haandskriften. Jeg blev derfor meget forundret ved senere engang at træffe det første af disse Vers hos Afzelius, Svenska Folkets Sago-Häfder VII, 199, som Brudstykke af en Salme, der tillægges den ulykkelige Kong Erik XIV; thi det var jo aabenbart, at her maatte være en Fejltagelse, da »Jutehaderen« Erik XIV visselig ikke gav sig af med at skrive danske Salmer, og desuden det ovenomtalte Haandskrift kjendelig nok var ældre end Kong Eriks Tid. Af Afzelius lærte jeg dog Begyndelsen til den Salme at kjende, af hvilken de to ovenstaaende Vers er et Brudstykke, og fandt da hele Salmen paa Dansk baade i Malmøsalmebogen fra 1533 og i Rostokkersalmebogen fra 1536 ¹⁾. Det er altsaa en af de flere Salmer, som den danske og svenske Kirke have tilfælles fra Reformationens Dage, og hvoraf vistnok de fleste ere fødte paa dansk Grund. Men ejendommeligt er det — og fra et højere Synspunkt glædeligt — at hvad der i en væsenlig Grad har bidraget til at forsone det svenske Folk med Kong Eriks blodige Minde, er den fra det af ham saa bittert hadede Broderfolk laante Salme, i hvilken han under sin dybe Fornedrelse fandt Trøst, og til hvilken man siden, skjønt med Urette, gennem Aarhundreder tillagde ham selv Forfatterskabet ²⁾.

¹⁾ Se Psalmebøger fra Reformationstiden, udg. af C. Bruun, I, 153—4. II. 25.

²⁾ Jeg har ikke haft Lejligheden til at efterse Beckmans svenske Salmehistorie, men har Grund til at antage, at han har gjort opmærksom paa Forholdet, da han havde benyttet den danske Rostokkersalmebog fra 1536, før den var kjendt og paany udgiven her i Landet. I ethvert Tilfælde er min lagttagelse uafhængig af ham.